

## BESLUT

2017-05-15

Dnr: 16/03291 och  
3323

## SAKEN

*Historieätarna*, SVT1, 2016-11-28, inslag om levnadsvillkoren för en grupp människor på 1600-talet; fråga om saklighet och mediets genomslagskraft

## BESLUT

Inslaget frias. Granskningsnämnden anser att det inte strider mot kravet på saklighet eller mot bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

---

## INSLAGET

I programmet prövade de två programledarna på att leva som människor levde under 1600-talet. I början av programmet sades bland annat följande.

(Programledare 1) – I den här serien försöker vi krypa innanför skinnet på historiens människor genom att leva deras liv. Under en vecka ska vi bära deras kläder, bo i deras hus, tänka deras tankar, gå till deras jobb och framför allt leva och överleva på deras mat. (Programledare 2) – Den här veckan ska vi leva i slutet av 1600-talet. (Programledare 1) – Vi börjar med hovliv och bröllop. Sen trappar vi ner till adel och bönder... Vi ska till och med leva som tattare... (Programledare 2) – Babababa inte t-ordet tack så hemskt mycket, vi blir bara anmälda.

Ett av inslagen i programmet presenterades med en vinjett med texten ”Dom kallar oss tattare”. I inslaget intervjuades en historiker och bland annat sades följande.

(Programledare 2) – På den här tiden finns det fyra officiella samhällsklasser. Adel, präster, borgare och bönder. Men utöver de här så finns det ju en stor grupp människor som inte får vara med. Och de har genom historien kallats för många olika saker, lösdrivare, stackare, rackare eller... näe, jag vill faktiskt inte säga det här ordet. [...] (Programledare 1) – Vi plockar upp historiken [NN] för att prata om tatt... (Programledare 2) – T-ordet, t-ordet pratar vi om. (Programledare 1) – Vilka är vi? (Historiker) – Ni är tattare. (Programledare 2) – Nej... alltså vi använder ju helst inte det ordet alltså och om du prompt... du vill säga det så får ju det stå för dig då. (Historiker) – Jo men... Det här var det ordet som användes under 1600-talet. (Programledare 1) – Och vilka var tattarna? (Historiker) – Det var som ett samlingsnamn på de människor

som levde lite grann utanför den etablerade bondebefolkningen och då urskilde sig genom sitt sätt och försörja sig och sitt sätt att leva. [...] (Programledare 2) – Men nu är ju [Programledare 1] och jag skorstensfejare. Men det, det är ju också ett sånt här utanföryrke? (Historiker) – Ja, då kunde man komma hem till folk och sota de höga skorstenarna. (Programledare 2) – Men om vi ska sota i det här huset då, kan vi gå in till exempel? (Historiker) – Ja, ni kan gå in, men... du ser att de hängt på en liten näsduk där eller ett skynke. (Programledare 2) – Vadå så vi ska öppna med...? (Historiker) – Ni öppnar den så slänger vi den sen. (Programledare 2) – Alltså så här? För att vi ska kunna gå in så måste vi ta i trasan? (Historiker) – Ja. (Programledare 2) – För att vi är så äckliga? (Historiker) – Mm.

I slutet av programmet sades bland annat följande.

(Programledare 2) – Vår vecka är slut och på många sätt känns det som vi har varit på en annan planet. Grunden för vårt nutida samhälle är ju att alla åtminstone på pappret ska vara lika mycket värda. Sextonhundredatalssamhället däremot var helt besatt av att skilja på folk och folk. Regler för hur man fick klä sig, äta och ha sitt hår [...] allt för att hålla isär, rika och fattiga, män och kvinnor, fina och mindre fina. Tydligast blev det när vi provade att vara på samhällets botten. Tanken på att betraktas som oren, som någon som inte ens fick ta i dörrhandtag [...] kändes kränkande på riktigt.

## ANMÄLNINGARNA

Inslaget har anmälts av tolv personer. Sammanfattningsvis anför anmälarna att inslaget var både osakligt och diskriminerande mot romer och resandefolket. De är kritiska till att ordet ”tattare” användes för att benämna den grupp människor som inslaget handlade om samt att tattarna beskrevs som en social grupp som stod utanför samhället och inte som en egen etnisk grupp. Flera anmälare anser att denna beskrivning är baserad på förlegad kunskap och att fakta från ny forskning borde ha tagits med i inslaget.

## PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Television (SVT) anser att inslaget överensstämmer med kravet på saklighet och bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft och anför i huvudsak följande.

I programserien *Historieätarna* eftersträvas att visa mångfalden i varje tid och skildra hur olika samhällsgruppers förutsättningar såg ut under samma tid, såväl adel, kungligheter och bönder som de som på ett eller annat sätt exkluderats från och osynliggjorts av en rådande samhällsordning. Under 1600-talet fanns till exempel många människor som inte inkluderades i de fyra stånden. Det som skildrades i inslaget byggde på redaktionens research bland annat med hjälp av den medverkande forskaren NN, docent i historia vid Stockholms universitet.

I inslaget gestaltades en större grupp människor i samhällets utkant som inte ansågs vara en del av det samhälle de levde och verkade i. Dessa människor benämndes på flera olika sätt under 1600-talet: lösdrivare, rackare, stackare och

tattare. Det sista begreppet var, som framgår i inslaget, ett bland flera samlingsnamn för dem som på ett eller annat sätt inte ansågs passa in i 1600-talets samhälle. I inslaget ställdes inte anspråk på att gestalta en specifik folkgrupp. Det som gestaltades var ett generellt utanförskap som handlade om dem som inte ansågs vara en del av ståndssamhället och den terminologi som användes i inslaget var alltså den som användes vid den tiden som inslaget skildrar. Detta hindrar naturligtvis inte att det fanns personer i den här gruppen som hade en högre status i samhället.

Med vinjetten "Dom kallar oss tattare" (parafras på Stefan Jarls "Dom kallar oss mods") ville redaktionen visa att benämningen inte handlade om hur människor i gruppen såg på sig själva, vilka de var eller var de kom ifrån, utan hur de benämndes av andra på den tiden. I programmet visades extra försiktighet kring ordet för att det inte skulle upplevas som kränkande. Ett annat avsnitt i programserien har tidigare anmälts och friats i samband med att ordet använts. Därför skrevs också manus så att programledarna skulle vara vaksamma kring ordet och istället låta den medverkande forskaren föra fram historiska fakta utifrån sin research.

## **AKTUELLA BESTÄMMELSER**

SVT ska utöva sändningsrätten sakligt och med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet). Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

Kravet på saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande.

SVT ska även ta hänsyn till televisionens särskilda genomslagskraft när det gäller programmens ämnen och utformning (16 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen tillämpas bland annat när det gäller program eller inslag som kan uppfattas som diskriminerande. Den innebär enligt granskningsnämndens praxis att programföretaget inte får sända program eller inslag som är uppenbart kränkande mot människor med viss hudfärg eller nationalitet.

## **GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING**

Granskningsnämnden har granskat det aktuella inslaget mot bakgrund av anmälningarna. Nämnden anser att det tydligt framgick att inslaget tog sin utgångspunkt i de fördomar som fanns om den aktuella gruppen

människor under tidsepoken. Enligt nämndens bedömning strider inslaget inte mot bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

Granskningsnämnden konstaterar vidare att den intervjuade historikern var en tillfälligt medverkande som var inbjuden i egenskap av expert. Hennes uttalanden innebär inte att inslaget strider mot kravet på saktighet.

Detta beslut har fattats av Kristina Ståhl, Jan Holmberg, Ulrika Hansson, Clas Barkman och Berivan Yildiz efter föredragning av Rasmus Johansson.

På granskningsnämndens vägnar

Kristina Ståhl

Rasmus Johansson

---

*Originalhandling med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.*